

Bu ayda yapılan bazı ibadet ve uygulamalar da âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Görüş ayrılıklarının temelinde, âlimlerin zayıf da olsa bu tür rivayetlerle nâfile ibadetler konusunda amel edilip edilemeyeceği veya bu aya mahsus özel ibadetlerin nâfile ibadetlerle ilgili genel hükümlerin kapsamına girip girmeyeceğiyle ilgili anlayışları ve bid'at kavramı karşısındaki farklı tutumları yatmaktadır. Receb ayına mahsus ibadetler içinde en çok tartışılanı bu ayda oruç tutma meselesidir. Esasen belirli günler dışında her zaman oruç tutulabileceği ve haram aylardan biri olarak receb ayının bir özelliği olduğu kabul edilmektedir. Nitekim haram aylarda oruç tutmayı teşvik eden hadisler bulunmaktadır (Ebû Dâvûd, "Şavm", 55; İbn Mâce, "Şiyâm", 43). İbn Ömer ve Hasan-ı Basrî gibi sahâbî ve tâbiilerin haram ayların tamamında oruç tuttıkları rivayet edilir. Hz. Peygamber'in receb ayında oruç tutmayı yasakladığı yönündeki hadis (İbn Mâce, "Şiyâm", 43) senedindeki zayıflık sebebiyle bu genel hüküm tahsis edici nitelikte görülmemektedir. Dolayısıyla bazı âlimler, konuyla ilgili zayıf rivayetlerin birbirini desteklediğini ve nâfile ibadetler hususunda bu tür hadislerle dayanılmasının câiz olduğunu ileri sürerek receb ayında oruç tutmayı müstehap sayar. Buna karşılık bazı âlimler, Câhiliye döneminde olduğu gibi ramazan ayını gölgede bırakacak şekilde receb ayına özel bir kutsiyet atfedilmesi ve halkın bunu zorunlu bir ibadet olarak algılaması endişesinden dolayı bu ayda oruç tutmayı sakıncalı görmüştür. Bu âlimler görüşlerini Hz. Ebû Bekir, Ömer, İbn Abbas, İbn Ömer gibi sahâbîlerle bazı tâbiî âlimlerinin söz ve uygulamalarıyla temellendirmeye çalışırlar. Bazı âlimler de özellikle receb ayının tamamını oruçlu geçirmeyi hoş karşılamamış, birkaç gün oruca ara verilmesini ya da bu ayda birlikte başka bir ayda da oruç tutulmasını tavsiye etmiştir. İbn Abbas ve İbn Ömer'in de bu şekilde davrandığına dair rivayetler nakledilmektedir.

Receb ayında kurban kesmeyle ilgili benzer tartışmalar bulunmaktadır. Âlimlerin çoğunluğu, Câhiliye devrinde mevcut olup İslâm'ın ilk yıllarında da geçerli sayılan bu uygulamanın Hz. Peygamber'in, "Atîre yoktur" hadisiyle (Buhârî, "Akîka", 3-4; Müslim, "Edâhî", 38) neshedildiği görüşündedir. Bazı âlimler ise atîrenin meşru olduğunu gösteren başka rivayetlere dayanarak (Ebû Dâvûd, "Edâhî", 1; Tirmizî, "Edâhî", 18) bunun müstehap olduğunu söylemiş, Resûl-i Ekrem'in bu uygulamayı tama-

men kaldırmayıp sadece zorunlu bir ibadet sayılması niteliğini kaldırdığını, ayrıca bu kurbanın putlar için değil Allah için kesilmesini vurguladığını belirtmişlerdir. Öte yandan Abdullah b. Ömer'in Hz. Peygamber'in receb ayında umre yaptığına dair verdiği bilgi Hz. Âişe tarafından hatalı bulunmuştur (Buhârî, "Umre", 3; Müslim, "Hac", 219). Bununla birlikte Hz. Ömer ve İbn Ömer gibi sahâbîlerle ilk dönemde yaşayan bazı âlimlerin receb ayında umre yapmalarını delil gösteren âlimlerin çoğunluğu bu ayda umre yapmayı müstehap kabul etmiştir.

Recebin ilk cuma gecesi müslüman toplumların dinî kültüründe Regaib kandili olarak kutlanır. Hadis âlimleri bu gecenin regaib diye adlandırılmasının ve bu gecede kılınması âdet haline gelen regaib namazıyla ilgili rivayetlerin mevzû olduğu hususunda birleşmektedir. Buna rağmen İbnü's-Salâh ve Ali el-Kârî gibi âlimler bu geceyi vesile ederek ibadet, dua, zikir ve hayırlı işlerle meşgul olmayı faydalı görmüştür. Receb ayında kutlanan gecelerden biri de Mi'rac gecesidir. Mi'rac hadisesinin gerçekleşme tarihiyle ilgili farklı rivayetler bulunmakla birlikte müslümanların çoğunluğu mi'racı Receb ayının 27. gecesinde kutlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned (Arnaût), I, 231, 259; Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *el-Eyyâm ve'l-leyâlî ve's-şühür* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 43-44, 51-52; Ebû Nuaym, *Hilye*, Beyrut 1405, VI, 269; Ebû Muhammed Hasan b. Muhammed b. Hasan el-Hallâl, *Fezâ'ilü's-şehri receb* (Ali el-Kârî, *el-Edeb fi receb* içinde, nşr. Amr Abdülmün'im), Tanta 1412/1992, s. 49-79; Bîrûnî, *el-Âsârü'l-bâkıye 'ani'l-kurûni'l-hâliye* (nşr. C. E. Sachau), Leipzig 1923, s. 60-63, 68-69, 325; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *Fezâ'ilü'l-evkât* (nşr. Adnân Abdurrahman Mecîd el-Kaysî), Mekke 1410/1990, s. 77-110; Gazzâlî, *İhyâ'* (Beyrut), I, 202-203, 361; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osman), [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fikr), II, 205-208; İbn Dihye el-Kelbî, *Edâ'ü mâ vecebe fi vaz'î'l-vazâ'in fi receb* (nşr. Muhammed b. Süleyman el-Fevzân, yüksek lisans tezi, 1405), Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Süüd el-İslâmiyye Külliyyetü usulü'd-din; Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Bâ'is 'alâ inkârü'l-bida' ve'l-havâdis* (nşr. Meşhûr Hasan Selmân), Riyad 1410/1990, s. 138-239; Nevevî, *Şerhu Müslim*, VIII, 38-39; XI, 168; XIII, 20, 135-137; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXIII, 132-135, 414; XXV, 290-291; İbn Receb, *Le'tâ'ifü'l-ma'ârif fî mâ li-mevasimil-'âm mine'l-vezâ'if* (nşr. Yâsîn M. es-Sevvâs), Dimaşk 1416/1996, s. 217-235; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-'aceb bimâ verede fi fazli receb* (nşr. İbrâhim Yahyâ Ahmed), Kahire 1391/1971; Ali el-Kârî, *el-Edeb fi receb* (nşr. Amr Abdülmün'im), Tanta 1412/1992, s. 1-47; Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, *Fezâ'ilü's-şühür ve'l-eyyâm* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 27-32; Şevkânî, *Neylü'l-ev-*

târ, IV, 274-278; V, 157-159; M. Cemâleddin el-Kâsımî, *İşlâhu'l-mesâcid mine'l-bida' ve'l-avâ'id*, Cezayir 1989, s. 71-72; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Bulûğu'l-ereb*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), III, 76-80; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, III, 454-462; Enis Ferîha, *Esmâ'ü'l-eşhur ve'l-aded ve'l-eyyâm ve tefsîru me'ânihâ*, Trablus 1988, s. 68-71; Amr Abdülmün'im, *eş-Şahîh min fezâ'ilî's-sâ'ât ve'l-eyyâm ve's-şühür ve mâ übtü'dî'a fihâ*, Tanta 1413/1993, s. 67-68; Seyyid Abdülhâlik en-Nakvî, "Taḥkîku esâmi's-şühüril-'Arabîyye ve eyyâmî'l-üs-bû't", *Şekâfeti'l-Hind*, XIII/4, New Delhi 1962, s. 17-18; M. J. Kister, "Radjab is the Month of God", *JOS*, I (1971), s. 191-223; a.mlf., "Radjab", *Et*² (İng.), VIII, 373-375; Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr, "Receb beyne'l-Câhiliyye ve'l-İslâm", *ME*, XLVIII/5 (1976), s. 603-610.

HACI MEHMET GÜNAY

RECEB ÇELEBİ, ÇöMLEKÇİZÂDE (ö. 1103/1692)

Türk müsikisi bestekârı, hânende.

İstanbul'da doğdu. Babası ve ilk dönemlerinde kendisi çöMLEKÇİLİK işiyle uğraştığından "ÇöMLEKÇİZÂDE" diye tanınmıştır. Bazı kaynaklarda Derviş ve Âbrîzî (İbrikçi) şeklinde de geçmektedir. İyi bir müsikî eğitimi aldı ve sesinin güzelliği sayesinde Enderun'da başhânenelîğe kadar yükseldi. Huzurunda birçok defa okuduğu IV. Mehmed tarafından takdir edildi. Bir arşiv belgesinde başhânende ve bestekâr Receb Çelebi'nin müsikî tâlimi için hânesine dört câriye verildiği ve masraflarına karşılık olmak üzere günlük 60 akçe ödendiği belirtilmektedir (Uzunçarşılı, XLI/161 [1977], s. 91, 99). Receb Çelebi'nin adı, XVII. yüzyılda Osmanlı sarayında Hâfız Post ve Buhârîzâde Mustafa İtrî gibi müsikî üstatları arasında zikredilmekte (a.g.e., XLI/161 [1977], s. 95), Mustafa İtrî kadar meşhur olduğu bildirilmektedir. Ayrıca Seyyid Nuh ve Ali Ufkî Bey gibi tanınmış müsikîşinasların çağdaşlarıdır. Aynı zamanda usta bir nevrî olan Receb Çelebi pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

Hacca gitmek için çıktığı yolculukta Mısır yakınlarında iken 1103'te (1692) gemide vefat ettiği ve cesedinin denize atıldığı belirtilmektedir (*Atrabü'l-âsar* [nşr. M. Veled İzbudak], sy. 6 [1311], s. 280). Ölümüyle ilgili olarak bazı kaynaklarda farklı tarihler verilmektedir. Mehmet Suphi Ezgi'nin, "İştiharı IV. Mehmed zamanıdır" dedikten sonra eserinde vefat yılını 1003 (1595) olarak kaydetmesi (*Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, IV, 33) bir matbaa hatası olmalıdır. Ayrıca Yılmaz Öztuna onun 1701 (*BTMA*, II, 222), Nazmî Özalp 1710'da (*Türk Müsikisi Tarihi*, I, 409) öldüğünü belirtmek-

te, bu tarih *Atrabü'l-âsâr*'ın İstanbul kütüphanelerindeki sekiz nüshasında 1103 (1692), bir nüshada 1113 (1701) olarak zikredilmektedir (*Şeyhülislâm Esad Efendi* [haz. Hakkı Tekin], s. 88).

Receb Çelebi'nin dinî ve din dışı saz ve söz eseri olarak 1000 civarında bestesi olduğu bildirilmekteyse de bunlardan çok azı günümüze ulaşmıştır. Öztuna peşrev, beste ve semâî formlarında toplam sekiz adet eserini sıralamaktadır (*BTMA*, II, 222), Suphi Ezgi de uşşak makamındaki nakış yürük semâisinin notasını vermektedir (*Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, III, 206-209).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebüîshakzâde Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 19^{a-b}; a.e. (nşr. Mehmed Veleddin İzbudak, *Mekteb Mecmuası* içinde), sy. 6, İstanbul 1311, s. 280; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-53, III, 171, 206-209; IV, 33; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 54, 85-87; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 150; a.m.f., "Osmanlılar Zamanında Musikî Hayatı", *TTK Belleten*, XLI /161 (1977), s. 79-114; *Şeyhülislâm Esad Efendi ve Atrabü'l-âsâr fi Tezkireti urefâi'l-edvâr Adli Eseri* (haz. Hakkı Tekin, yüksek lisans tezi, 1993), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, I, 409; Öztuna, *BTMA*, II, 222.

HASAN AKSOY

RECEB PAŞA, Müşir (1842-1908)

Osmanlı kumandanı, vali.

Manastır'ın Debre vilâyetine bağlı Mat kazasının Hoca köyünde doğdu. İlk eğitiminin ardından askerî liseden mezun oldu ve merkezi Bağdat'ta bulunan Altıncı Ordu'da göreve başladı (1864). On bir yıl Bağdat'ta kaldıktan sonra piyade miralayı olarak Üçüncü Ordu'ya tayin edildi. Mirlivâ rütbesiyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na katıldı. Hersek bölgesinde Karadağlılar'la yapılan savaşta gösterdiği başarılarından dolayı Mecidi nişanı ile ödüllendirildi. Eski Zağra'nın işgalden kurtarılmasında ve Şıpka muharebelerinde büyük yararlılıklar gösterdi. Daha sonra ferik rütbesiyle Orhâniye Fırkası'nda görevlendirildi (3 Aralık 1877). Doksanüç Harbi'nin ardından Yanya bölgesinde güvenliği sağlamaya çalıştı. Altıncı Ordu meclis reisliğine tayin edildi (22 Eylül 1879) ve aynı ordunun kumandanlığını vekâleten yürüttü. Daha sonra Üçüncü Ordu 6. Fırka Komutanlığı'na getirildi (19 Mayıs 1881). Daha sonra müşir oldu (19 Ağustos 1886). Üçüncü Ordu'ya bağlı bulunan Selânik Kosova ve Havalisi Umum komutanlığı boyunca (1886-1889) Yunan, Bulgar ve Karadağlı-

lar'ın sebep olduğu karışıklıklarla uğraştı. Kosova bölgesinde asayiş sağladı. Sınır ihlalleri ve eşkıyalık eylemlerini önemli ölçüde azalttı. Derviş Paşa'nın girişimleriyle Beşinci Ordu müşirliğine getirildi (24 Nisan 1889). Bu görevinde özellikle kıyı bölgelerinin güvenliğinin sağlanması için karakol, kale inşaatı, yeni silâhların temini ve gerekli yerlere yerleştirilmesi gibi çalışmalar yaptı. Bu arada merkezi idareye karşı gelen ve kendi aralarında da çatışmakta olan Suriye'nin Havran bölgesindeki Dürzîler'in yol açtığı olayları önlemeye çalıştı. Bağdat ve çevresinde meydana gelen karışıklıkların artması üzerine Altıncı Ordu müşirliğine tayin edildi (22 Şubat 1891). Yedi yıl boyunca bölgedeki karışıklıkları önemli ölçüde azalttığı gibi halkın büyük ölçüde tevaccühünü kazandı. Ardından Trablusgarp'a gönderildi (2 Temmuz 1898).

Receb Paşa, Trablusgarp'taki fırka komutanlığı (1898-1908) ve vali vekilliği (1904-1908) sırasındaki icraatı ile şöhret buldu. İtalya uzun süreden beri Trablusgarp'ı ele geçirmek için çalışmaktaydı ve Trablusgarp limanlarında deniz ticaretini büyük ölçüde elinde bulundurmaktaydı. Trablusgarp ve Bingazi'de kurduğu Banco di Roma aracılığıyla büyük araziler satın alıyordu. Başta Receb Paşa olmak üzere kendi emellerine engel olmaya çalışan bölge yöneticileri üzerinde sürekli baskı oluşturarak Osmanlı hükümeti nezdinde şikâyetle bulunuyordu. Receb Paşa İtalyanlar'la mücadele edip gizli faaliyetlerini İstanbul'a bildiriyor ve gerekli tedbirlerin alınması için büyük gayret gösteriyordu. Bu arada başta silâhların yenilenmesi ve halka silâh dağıtılması olmak üzere dış tehditlere karşı caydırıcı tedbirler aldı. Denizden gelecek saldırılara karşı muhtelif yerlerde istihkâmlar kurulması için gayret gösterdi. Banco di Roma'nın gayri meşrû yollarla arazi alma faaliyetlerini önlemeye çalıştı ve bankanın Trablusgarp-Bingazi'de şube açmasına engel oldu. Osmanlı hükümetinin bankanın Trablusgarp'ta şube açmasına izin vermesi üzerine Ziraat Bankası'nın burada daha aktif olması için gayret gösterdi ve halkın arazilerini Banco di Roma'ya kaptırmaması için mücadele etti. Receb Paşa'nın bu çabaları İtalyanlar üzerinde etkili yaptığı gibi bölgenin işgalini de geciktirdi. Ancak onun buradan ayrılmasından kısa bir süre sonra Trablusgarp İtalyanlar tarafından işgal edildi.

Receb Paşa'nın bölgeye sürgün olarak gönderilen insanlara iyi davranması, onları Trablusgarp'ta tutması ve çeşitli görevlerde istihdam etmesi İttihat ve Terakki

Cemiyeti üzerinde büyük etki yaptı ve Osmanlı inkılâpçı aydınları arasında tanınmasına vesile oldu. 1902'de girilen II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi planında Receb Paşa'nın da adı geçti. Prens Sabahaddin, İsmâil Kemal ve Fazlı beylerin içinde yer aldığı bu plana göre Receb Paşa, Trablusgarp'tan göndereceği askerlerle harekâta destek olacaktı; ancak paşanın son anda vazgeçmesi üzerine plan neticesiz kaldı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra 14 Ağustos 1908'de İstanbul'a gelen Receb Paşa büyük bir törenle karşılandı. II. Abdülhamid'in karşı çıkmasına rağmen İttihatçılar'ın baskısıyla Harbiye nâzirliğine tayin edildi (15 Ağustos). Ancak bir gün sonra geçirdiği kalp krizi sonucu öldü. Paşanın II. Abdülhamid tarafından öldürüldüğü şâyiaları büyük tepkilere yol açıyorsa da yapılan otopside bunun asılsız olduğu ortaya çıktı. Dürüst kişiliğiyle tanınan ve ailesine herhangi bir miras kalmayan Receb Paşa'nın cenaze masrafları devlet tarafından karşılanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade-Askerî, nr. 1, 2, 24, 29, 29-1, 29-2, 29-3, 29-4; BA, İrade-Dahiliye, nr. 16-1, 16-2, 108, 45457, 49022, 60507/1, 60507/2, 61638, 61967, 64300, 69031, 69031/A, 73848, 74557, 78897-1, 78897-2, 78898, 78909, 84212, 85230, 96326, 96380-1, 96380-2, 96894-1, 96894-2, 96962, 97852, 98186, 98412, 100552-1, 100552-2, 101061, 102036; BA, İrade-Hususi, nr. 108; BA, İrade-Taltif, nr. 30; ATASE Arşivi, Osmanlı Rus Savaşı Fonu, ORH-I, II, III, IV, V, VI, VII; *Mir'ât-ı Hakikat* (Miroğlu), s. 36, 51, 197, 270-271, 296, 322-324, 332; Ali [Basiretçi], *Yıldızın Hatası Devlet-i Aliyye ve Rusya Muharebesi 1293*, İstanbul 1324, s. 29-42, 50; Ahmed Saib, *Son Osmanlı-Rus Muhârebesi*, Kahire 1327, s. 7, 52-57, 75; Süleyman Külçe, *Osmanlı Tarihinde Arnavutluk*, İzmir 1944, s. 128, 241-246; Celâl Tefvîk Karasapan, *Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan*, Ankara 1960, s. 154, 163, 165, 180, 182; Ali Cevat, *İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi* (haz. Faik Reşit Unat), Ankara 1985, s. 8-9, 10-11, 166; Abdurrahman Çaycı, *Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911)*, Ankara 1995, s. 136, 137, 145; İsrail Kurtcephe, *Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)*, Ankara 1995, s. 11-12, 14-15, 19-23; Özcan Mert, "Osmanlı Belgelerine Göre Banco di Roma'nın Trablusgarp'taki Faaliyetleri", *TTK Belleten*, LI/200 (1987), s. 831-832, 836-842; Ali İhsan Gencer - Nedim İpek, "1877-1878 Osmanlı Rus Harbi Rumeli Cephesi Vesikalari (Temmuz 1877)", *TTK Belgeler*, XV/19 (1993), s. 206; El-Kilani Tuati El-Kilani, "II. Abdülhamid Döneminde Trablusgarp Vilayeti ve Mehmed Kâmil Paşa Layihası", *TTK Bildiriler*, XII (1994), IV, 1569-1577.

ABDÜNNASİR YİNER

RECEBİYE

(bk. ATİRE).